

Dôveryhodnosť, prestíž a etika advokátskeho stavu na Slovensku

Pre Slovenskú advokátsku komoru vypracoval

December
2024

ÚČEL ŠTÚDIE ●

Výskum a vypracovanie štúdie realizoval DEKK Inštitút (www.dekk.institute) pre Slovenskú advokátsku komoru (SAK). Cieľom prieskumu je lepšie porozumieť postojom advokátskej obce. Zameriava sa na otázky dôveryhodnosti a prestíže advokátskeho stavu a advokátsku etiku. Zároveň skúma názory členov na rolu advokátskeho povolania a advokátskej komory.

EXECUTIVE SUMMARY ●

- Drvivá väčšina respondentov (80,4 %) si myslí, že advokácia nie je iba profesia, ale je to povolanie s vyššou spoločenskou misiou, ktoré má prispievať k väčšej spravodlivosti v spoločnosti. Presvedčenie o istej spoločenskej zodpovednosti nie je podľa všetkého iba deklarované, ale je podložené aj praxou - vyše 90 % advokátov venuje istú časť svojho času prípadom pro bono, z toho u tretiny advokátov tieto prípady tvoria viac ako 10 % ich práce a u 5,8 % dokonca viac ako štvrtinu.

- Advokáti súhlasia, že majú nadštandardnú zodpovednosť voči spoločnosti. Dávalo by tak zmysel, aby bolo v advokátskej obci štandardom, že je dôležité konať eticky aj za cenu menšieho zárobku alebo neúspechu. Rovnako by malo platiť, že je lepšie prehrať, ale „hrať“ fér a podľa pravidiel. Z výsledkov prieskumu vyplýva, že advokáti sa s takýmito postojmi stretávajú, no až dve tretiny z nich sa vyjadrili, že len zriedka. Takáto diskrepancia medzi advokátskou misiou a vnímanou praxou je potom faktorom, ktorý môže prestíž a dôveryhodnosť advokácie znižovať.

V dôveryhodnosti justičných povolaní sa advokáti umiestnili na druhom mieste. Poradie:

- 1. notár, 2. advokát, 3. prokurátor, 4. sudca, 5. policajt (vyšetrovateľ), 6. exekútor.

- Súdom v posledných rokoch verí priemerne štvrtina až tretina Slovákov. Advokáti zahrnutí v prieskume boli pri vnímaní dôveryhodnosti súdov dokonca ešte skeptickejší a odhadovali, že im reálne verí iba 9 % Slovákov. Zaujímavé preto je, že advokáti slovenským súdom dôverujú - 69,4 % im verí úplne alebo do istej miery.

Relatívne vysokú zhodu badať vo vnímaní spoločenskej roly Slovenskej advokátskej komory.

- Viac ako dve tretiny respondentov si myslia, že Komora nemá vstupovať do politických alebo etických sporov vo verejnom priestore, ktoré priamo nesúvisia s advokáciou. Je tak možné konštatovať, že medzi členmi Komory prevláda želanie zdržanlivosti pri verejnej angažovanosti. Tretina respondentov s iným názorom je však nezanedbateľnou skupinou, čo svedčí o tom, že o úplnom konsenze hovoriť nemožno.

OBSAH

Účel štúdie	1
Executive Summary	1
Obsah	2
Podakovanie a technické informácie	3
Prečo skúmať dôveru a prestíž?	4
Dôvera.....	4
Prestíž.....	6
Dôveryhodnosť, prestíž a etika: výsledky prieskumu	7
Úvod.....	7
Výsledky prieskumu.....	8
Interpretácia: dôvera, etika, prestíž a rola advokácie v spoločnosti.....	15
DEKK Inštitút - predstavenie	18

POĎAKOVANIE A TECHNICKÉ INFORMÁCIE

Autori: Dr. Pavol Kosnáč, Dott. Hugo Gloss

Podakovanie: Dr. Márii Friedmannovej za konzultácie pri príprave dotazníka prieskumu, Veronike Cigánikovej za podporu pri analýze dát.

Údaje, texty a infografiky zo štúdie *Dôveryhodnosť, prestíž a etika advokátskeho na Slovensku* sú produktom DEKK Inštitútu vypracovaným pre objednávateľa, ktorým je Slovenská advokátska komora. Pravidlá šírenia štúdie je potrebné konzultovať s objednávateľom. Ak pri dátach v texte nie je uvedený iný zdroj, dáta pochádzajú z prieskumu, ktorý medzi členmi Slovenskej advokátskej komory realizoval DEKK Inštitút. Technické údaje k zberu:

Typ prieskumu	Online prieskum
Výber vzorky	Členovia Slovenskej advokátskej komory
Veľkosť vzorky	363 respondentov
Kvótné znaky	Vek, pohlavie, vzdelanie, dĺžka výkonu advokátskej praxe, miesto výkonu advokátskej praxe
Termín zberu	24. 10. – 15. 11. 2024

DEKK Inštitút

Lermontovova 911/3

811 05 Bratislava-Staré Mesto IČO: 53486234

www.dekk.institute

Ilustračná fotografia na titulnej strane: archív DEKK Inštitútu.

Grafické spracovanie: CREA:THINK STUDIO www.creathink.sk

PREČO SKÚMAŤ DÔVERU A PRESTÍŽ?

DÔVERA

Dôvera nie je abstraktnou témou - miera dôvery v spoločnosti má dopad na naše bohatstvo, bezpečie aj kvalitu života. Podľa OECD je dôvera, a to tak medziľudská dôvera, ako aj dôvera v inštitúcie, kľúčovým prvkom rozvoja, spoločenského blahobytu a dobrého vládnutia.¹ Laureát Nobelovej ceny za ekonómiu Kenneth Arrow už v roku 1972 poznamenal, že prakticky každá obchodná transakcia má v sebe prvok dôvery.²

Advokátov sa týkajú obe roviny - ako ľudí a ich vzťahov s klientmi, ostatnými advokátmi a verejnosťou, a tiež ako členov advokátskeho stavu a Slovenskej advokátskej komory, ktorá je významnou inštitúciou v rámci systému spravodlivosti.

Dáta o stave všeobecnej medziľudskej dôvery v slovenskej spoločnosti sú relatívne obmedzené, avšak z dostupných údajov je evidentné, že za ostatných 30 rokov sa prakticky nezmenila a osciluje okolo hodnoty 22 %.³ Pre porovnanie spoločnosť v Českej republike dosahuje mieru všeobecnej medziľudskej dôvery na úrovni ~36 % a vo Fínsku ~70 %.⁴

Nízky stav medziľudskej dôvery vplýva na väčšinu ľudských interakcií. Nižšia dôvera znamená nižšiu ochotu kooperovať a robiť kompromis v dôsledku čoho stúpajú tzv. transakčné náklady kooperácie. To v praxi znamená, že obe strany interakcie musia vynaložiť viac času, energie a zdrojov na kontrolu, bezpečnosť - a v neposlednom rade na právne služby. Na úrovni štátu sa nižšia dôvera dokonca premieňa do výšky HDP - podľa ekonómov je nárast medziľudskej dôvery o 10-15% zodpovedný za rast HDP o 0,5 až 1%.^{5 6} To v slovenskom kontexte znamená približne pol až jednu miliardu eur ročne. Spoločnosti s nižšou dôverou sú tak v porovnaní so spoločnosťami s vyššou dôverou chudobnejšie, prebyrokratizovanejšie a viac zaťažujú justičný systém.

Nízka dôvera v inštitúcie systému spravodlivosti, medzi ktoré patria aj advokáti združení v Slovenskej advokátskej komore, má možno ešte vážnejšie dopady. Občania, ktorí neveria inštitúciám, majú menšiu tendenciu sa na ne obracať a menšiu tendenciu s nimi spolupracovať. Justícia je navyše citlivou oblasťou, keďže vznikla na inhibovanie následkov nenaplnenia vrodenej ľudskej túžby po spravodlivosti.⁷ Ak totiž nie je naplnená, vedie k braniu spravodlivosti do vlastných rúk. Jedným z účelov neosobného systému spravodlivosti je zrieknutie sa práva na pomstu za reálnu či domnelú krivdu s tým, že vec rozsúdi nezávislý arbiter. Ak ľudia prestanú veriť, že to systém spravodlivosti dokáže zabezpečiť, vezmú si svoje subjektívne právo na pomstu naspäť.

1 OECD (2017), *OECD Guidelines on Measuring Trust*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264278219-en>.

2 Arrow, K., "Gifts and Exchanges", in *Philosophy and Public Affairs* 1(4), 1972, str. 357.

3 Kosnác, P., Gloss, H., *Trendy [ne]dôvery 2023*, DEKK Inštitút, september 2023.

4 European Values Study 2017.

5 Kalish, I., Wolf, M., Holdowski, J., *The link between trust and economic prosperity*, Deloitte Insights, 2021.

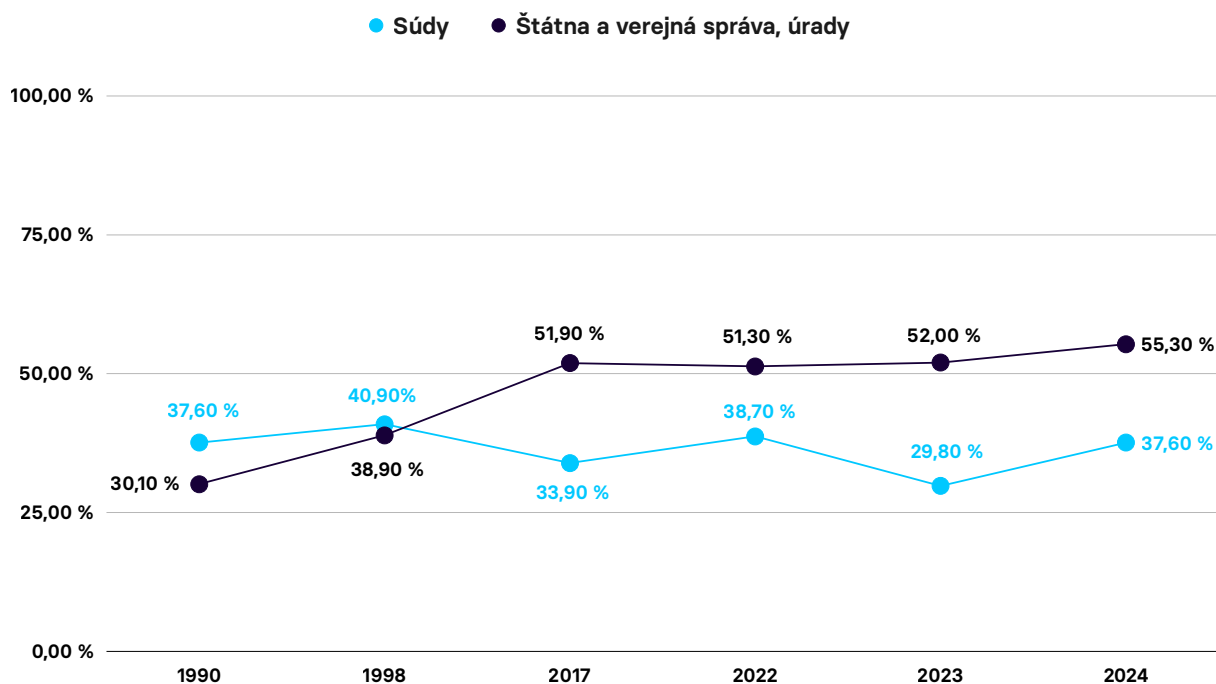
6 Knack, S., Zak, P.J., *Building trust: Public policy, interpersonal trust, and economic development*, *Supreme Court Economic Review* 10:91-107. 2003.

7 Graham, Jesse; Nosek, Brian A.; Haidt, Jonathan; Iyer, Ravi; Koleva, Spassena; Ditto, Peter H. (2011). "Mapping the moral domain" (PDF). *Journal of Personality and Social Psychology*. 101 (2): 366–385.

Takéto situácie vedú k spoločenským tragédiám, k vzniku alternatívnych systémov spravodlivosti a v extrémnych prípadoch aj k rozpadu štátu. Od podobného scenáru je Slovensko ďaleko, ale bolo by chybou dôveryhodnosť justície podceňovať.

Dáta o dôveryhodnosti advokátskeho stavu v očiach verejnosti nie sú k dispozícii, dôveryhodnosť justície preto extrapolujeme z verejnosti najlepšie známej inštitúcie systému spravodlivosti - teda súdov. Tým dôveruje priemerne iba štvrtina až tretina obyvateľstva a táto skutočnosť sa nezmenila za celých 34 rokov od Nežnej revolúcie. Avšak nie všetky zložky výkonu štátnej moci v SR majú nízku dôveryhodnosť. Za povšimnutie stojí konštantný nárast dôvery obyvateľov v štátne úrady a verejnú správu, ktorých dôveryhodnosť v očiach občanov od roku 1990 stabilne rastie. Inými slovami, zatiaľ čo jedna zložka štátu (justícia) si dôveru občanov už viac ako 30 rokov nevie získať a udržať, iným zložkám výkonu štátnej moci v tej istej krajine a s tými istými obyvateľmi sa to úspešne darí (pozri Graf 1).

Teraz Vám budem postupne menovať rôzne inštitúcie. Pre každú z nich mi, prosím, povedzte, nakoľko jej dôverujete. (súčet "veľmi dôverujem" a "celkom dôverujem")

Graf 1: Prehľad vývoja dôveryhodnosti súdov a štátnej/verejnej správy v slovenskej spoločnosti v rokoch 1990 – 2024
(Zdroj: World Values Survey 1990/1998/2022, European Values Study 2017, Agentúra FOCUS pre DEKK Inštitút 2023/2024)

Dá sa tak očakávať, že nízka dôveryhodnosť justície bude mať negatívny dopad aj na dôveryhodnosť advokácie. V rámci merania dôveryhodnosti justičných povolání ale dopadli advokáti lepšie ako väčšina ich kolegov. Z výsledkov prieskumu verejnej mienky, ktorý realizovala Agentúra FOCUS pre DEKK Inštitút v septembri 2024, vyplýva nasledujúce poradie dôveryhodnosti justičných povolání:

1. notár, 2. advokát, 3. prokurátor, 4. sudca, 5. policajt (vyšetrovatel'), 6. exekútor.

Môžeme teda konštatovať, že dôveryhodnosť advokátov patrí spolu s notármi k najvyšším v justícii.

Medziludská dôvera, rovnako aj dôveryhodnosť advokácie ako inštitúcie v rámci justície nie je abstraktným pojmom. Významne súvisí s kompetentnosťou, etikou a predvídateľnosťou správania advokátov a zároveň oplývajú prostredie a podmienky, v ktorých advokáti vykonávajú svoje povolanie.⁸ Ako potvrdzuje aj Advokátsky poriadok Slovenskej advokátskej komory, „vzťah advokáta a klienta sa zakladá na vzájomnej dôvere.“⁹ Inými slovami, ak klient advokátovi neverí, môže mu zamlčať informácie, ktoré sú kľúčové pre správny výkon jeho povolania, preferovať nelegálne spôsoby riešenia jeho sporu (rozumej napr. korupčné správanie), resp. dokonca obchádzať celý justičný systém, čo ešte viac znižuje dôveryhodnosť justície ako takej.^{10 11}

PRESTÍŽ.

Prestíž povolania označuje mieru úcty, moci a vplyvu v spoločnosti, ktorú jednotlivец požíva a ktorú mu ostatní preukazujú v súvislosti s výkonom tohto povolania. Jedinec s vysokou prestížou - či už získanou vďaka povolaniu, alebo vďaka individuálnym kvalitám - tak dokáže často dosiahnuť rovnaký výsledok vďaka svojej neformálnej spoločenskej prestíži ľahšie, rýchlejšie a lacnejšie ako jedinec s nižšou prestížou.¹²

Prestíž vyplýva primárne z miery nárokov na vzdelanie a vstup do profesie (exkluzivita a miera potrebnej kompetencie), z významu profesie v spoločnosti a miery zodpovednosti, ktorú členovia týchto profesií na seba preberajú. Súčasťou prestíže je aj finančné ohodnotenie danej profesie, hoci miera významu peňazí pri hodnotení prestíže v moderných západných spoločnostiach už nejaký čas klesá.

Na Slovensku meranie prestíže povolání neprebehlo už roky, pomôžeme si preto situáciou v Českej republike. Tam rebríčkum prestíže povolání prakticky od r. 1989 (prechod na trhové hospodárstvo a demokratická transformácia) dominujú lekári a profesori, hoci v posledných rokoch sa na prvé pozície tlačia aj rôzne typy technických a IT špecialistov. Povolanie sudcu sa pohybuje zvyčajne medzi 6.-7. miestom z 26 hodnotených povolání¹³, pričom toto povolanie sa zvyčajne používa aj pri extrapolácii prestíže justičných povolání, ktoré možno nepožívajú tak vysokú prestíž ako sudcovia, ale blížia sa jej vo všetkých ostatných oblastiach, ktoré súvisia s prestížou. To sa týka aj advokátskeho povolania, ktoré požíva pomerne vysokú mieru exkluzivity, keďže vyžaduje pomerne vysoké vzdelanie a následne advokátske skúšky a ďalšie vzdelávanie. Ide tiež o profesiu s vysokým spoločenským významom, keďže plní funkcie, ktoré nemôže plniť žiadne iné povolanie (napr. zastupovanie klienta pred súdom) a z povahy svojej funkcie má zároveň značnú zodpovednosť, keďže nedôsledné plnenie advokátskych povinností môže viesť k odsúdeniu nevinných a celkovo k poškodzovaniu vymožitelnosti práva a oslabovaniu právnej istoty v spoločnosti, čo môže mať vážne dôsledky pre celý štát, z ktorých niektoré boli popísané vyššie.

8 Lelièvre, C. (2017), "Trust and access to justice", in *Trust and Public Policy: How Better Governance Can Help Rebuild Public Trust*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264268920-10-en>.

9 Advokátsky poriadok Slovenskej advokátskej komory, par. 3.

10 Charta kľúčových princípov európskeho advokátskeho povolania, str. 9.

11 Bradford, Ben, Jonathan Jackson, and Mike Hough, 'Trust in Justice', in Eric M. Uslaner (ed.), *The Oxford Handbook of Social and Political Trust*, Oxford Handbooks (2018; online edn, Oxford Academic, 10 Jan. 2017), <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190274801.013.21>.

12 Offord, M., Gill, R. & Kendal, J. The effects of prestige on collective performance and information flow in a strictly hierarchical institution. *Palgrave Comm* 5, 4 (2019). <https://doi.org/10.1057/s41599-018-0211-8>.

13 Prestíž povolání, tlačová zpráva, Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, jún 2013, https://web.archive.org/web/20150103085518/http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7054/f3/eu130903.pdf.

Môžeme teda konštatovať, že ide tiež o prestížne povolanie, hoci na jeho prestíž negatívne vplyva znížená dôveryhodnosť justície ako takej.

DÔVERYHODNOSŤ, PRESTÍŽ A ETIKA: VÝSLEDKY PRIESKUMU.

ÚVOD.

Slovenská spoločnosť je dnes treťou najpolarizovanejšou v Európe, hneď po Maďarsku a Poľsku.¹⁴ Jej najsilnejším prejavom bol nedávny pokus o atentát na premiéra v máji tohto roku.¹⁵ Vysoké spoločenské napätie je cítiť ako v médiách či na sociálnych sieťach, tak v našich vlastných rodinách, keď polovica ľudí radšej neotvára kontroverzné témy ani doma, pretože to poškodzuje ich vzájomné vzťahy.¹⁶ V tejto atmosfére je dôležité, aby inštitúcie systému spravodlivosti na Slovensku získali hlbší vhľad do názorov svojich členov aj očakávaní verejnosti.

Cieľom prieskumu je lepšie porozumieť postojom advokátov na Slovensku v kľúčových oblastiach dôveryhodnosti, prestíže a etiky a porovnať tieto postoje s realitou výkonu advokátskeho povolania v praxi. Výskum sa veľmi priamo dopytuje na skúsenosti, presvedčenia, a tam, kde to je vhodné, aj na pocity advokátov, ako je hrdosť či hanba. Zároveň skúma ich názory na širšiu rolu advokátskeho povolania a advokátskej Komory v spoločnosti.

Analýza zároveň obsahuje dáta o dôveryhodnosti súdnictva na Slovensku, z ktorých sa extrapoluje dôveryhodnosť justičných profesií. Dané riešenie nie je ideálne, ale podrobnejšie dáta o dôvere verejnosti k iným justičným profesiám na Slovensku nie sú k dispozícii - nikto ich nikdy nepozbieral. DEKK Inštitút ale v spolupráci s Agentúrou FOCUS realizoval krátky reprezentatívny prieskum o dôveryhodnosti konkrétnych špecializácii v rámci justičných povolaní, kde sa advokát umiestnil na druhom mieste, hneď za notárom. Detaily čitateľ nájde v nasledujúcej podkapitole.

14 Varieties of Democracy Project, V-Dem Institute, Department of Political Science, University of Gothenburg, Sweden. <https://www.v-dem.net/about/v-dem-project/>.

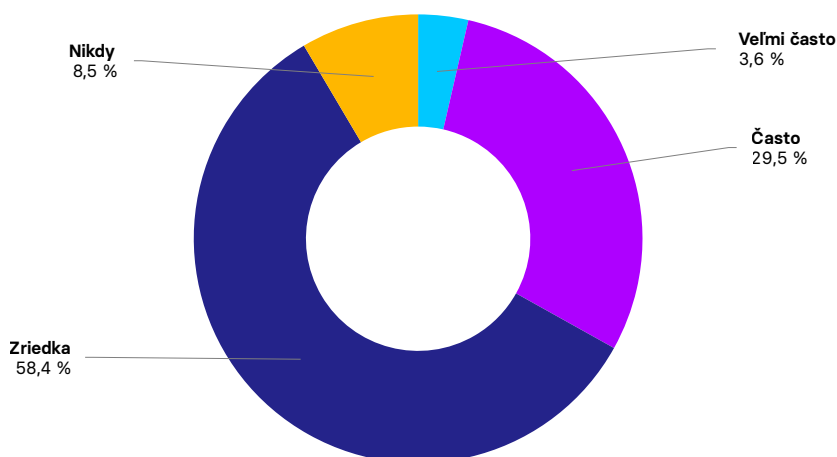
15 Kosnáč, P., Lane, J., Gloss, H., Cigáneková, V., Shults, L., Kandrik, M. Polarizácia a atentát. DEKK Inštitút v spolupráci s CulturePulse, University of Agder a Adapt Institute, máj 2024.

16 Reprezentatívny prieskum realizovaný Agentúrou FOCUS pre DEKK Inštitút, september 2024.

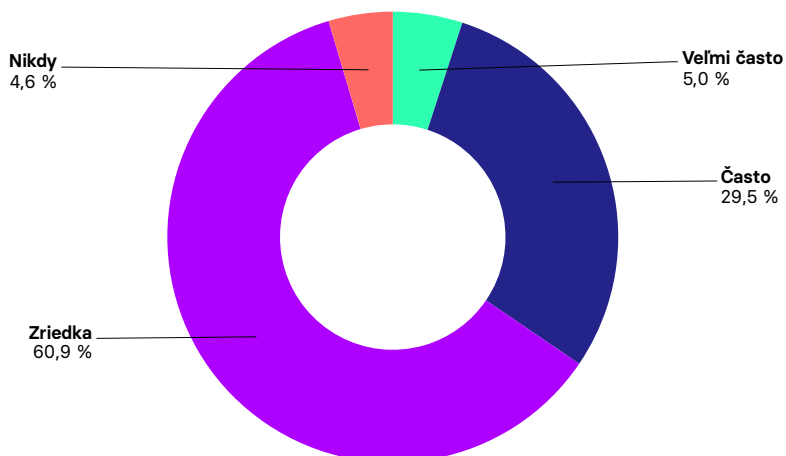
VÝSLEDKY PRIESKUMU

Online dotazník vyplnilo celkovo 363 členov Slovenskej advokátskej komory, z toho 41 % boli ženy a 59 % muži. Vekovú kohortu „menej ako 30 rokov“ predstavuje 3,6 % respondentov, kohortu „31 – 40 rokov“ 32 %, kohortu „41 – 50 rokov“ 40,2 %, kohortu „51 – 60 rokov“ 13,5 % respondentov a 10,7 % respondentov spadá do kohorty „viac ako 61 rokov“. Ukončené vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa má 65,8 % respondentov, vzdelanie 3. stupňa VŠ 22,6 % respondentov a dodatočné vzdelanie nad 3. stupeň VŠ 11,6 % respondentov. Regionálne pôsobenie respondentov na úrovni VÚC je nasledovné: Bratislava 51,7 %, Košice 11,8 %, Nitra 8,3 %, Banská Bystrica 8 %, Žilina 6,1 %, Trnava 5,8 %, Prešov 4,4 %, Trenčín 3,9 %. Advokátsku prax v rozmedzí 0 – 5 rokov vykonáva 17,6 % respondentov, 6 – 15 rokov 38 % a 16 a viac rokov 44,4 % respondentov.

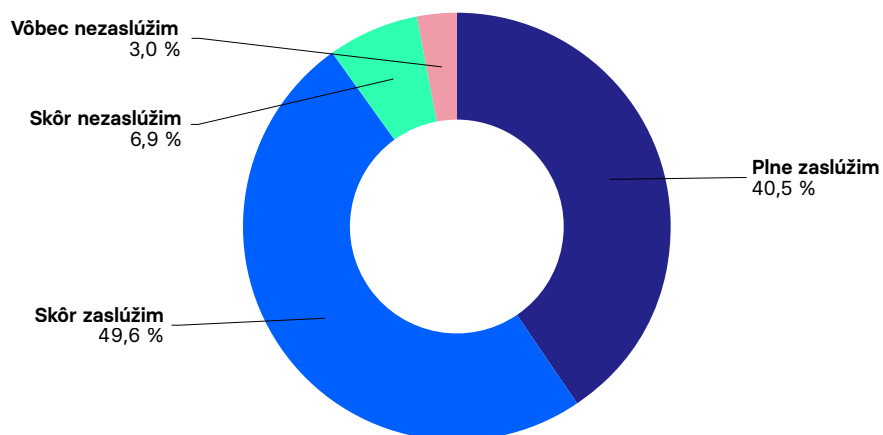
1. Ako často vidíte nasledujúce postoje v advokátskej obci: Je lepšie prehrať, ale hrať fér a podľa pravidiel.

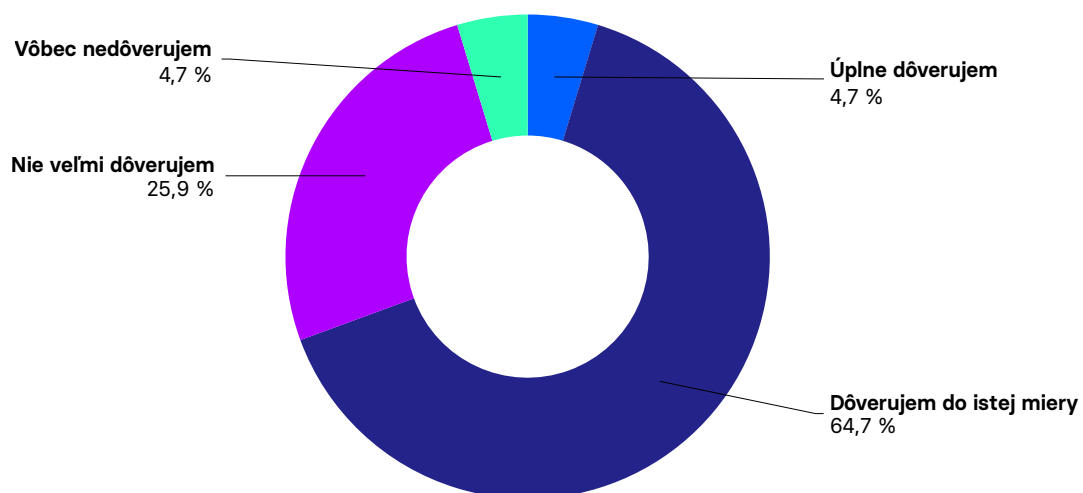
2. Ako často vidíte nasledujúce postoje v advokátskej obci: Je dôležitejšie konať eticky aj za cenu menšieho zarábku a neúspechu.

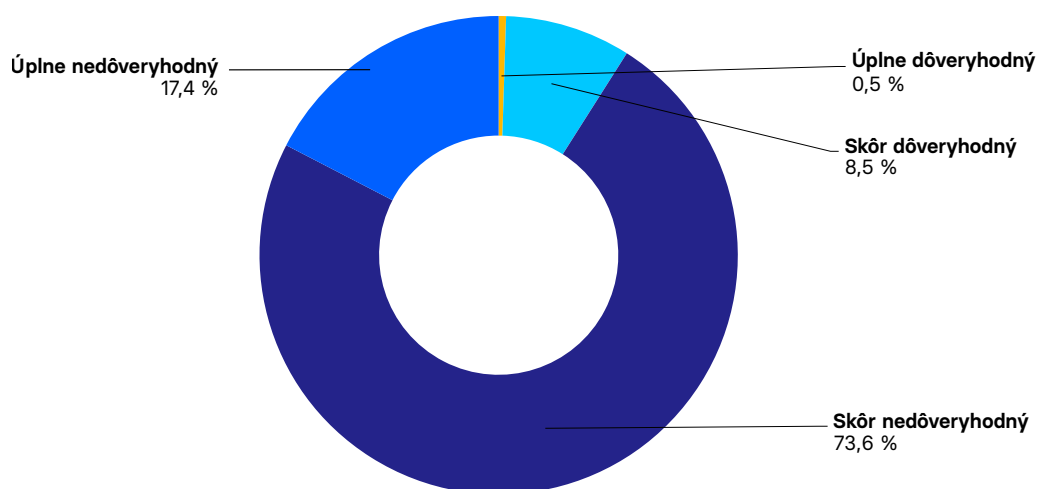
3. Ako veľmi si podľa Vás ako advokát/ka z povahy Vášho povolania zaslúžite spoločenský rešpekt?

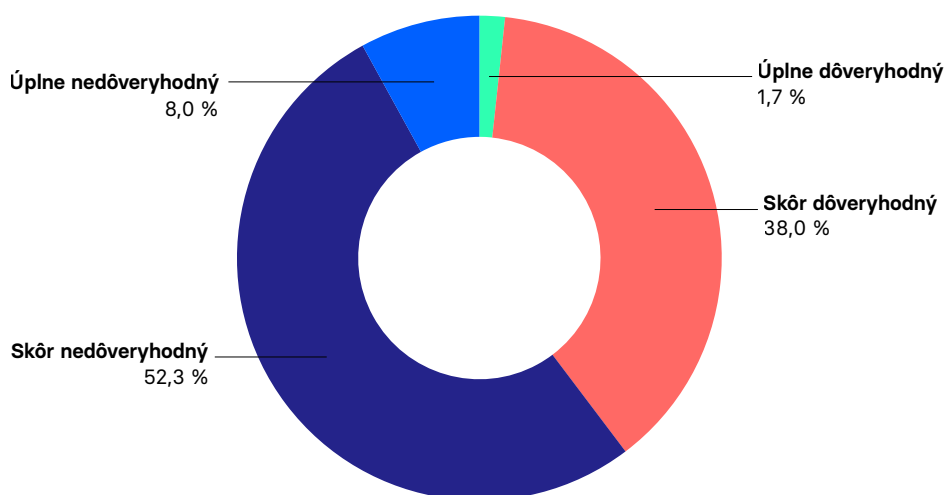
4. Ako veľmi dôverujete súdom?

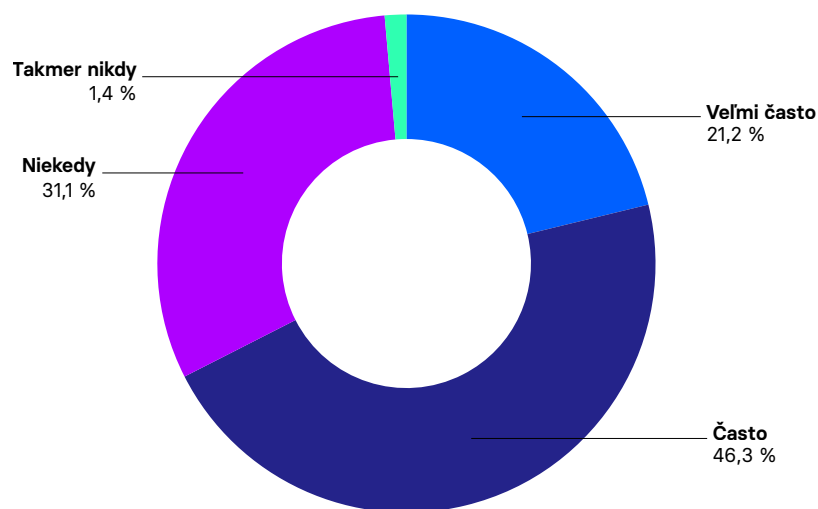
5. Ako veľmi je podľa Vás súdny systém na Slovensku vnímaný verejnosťou ako dôveryhodný?

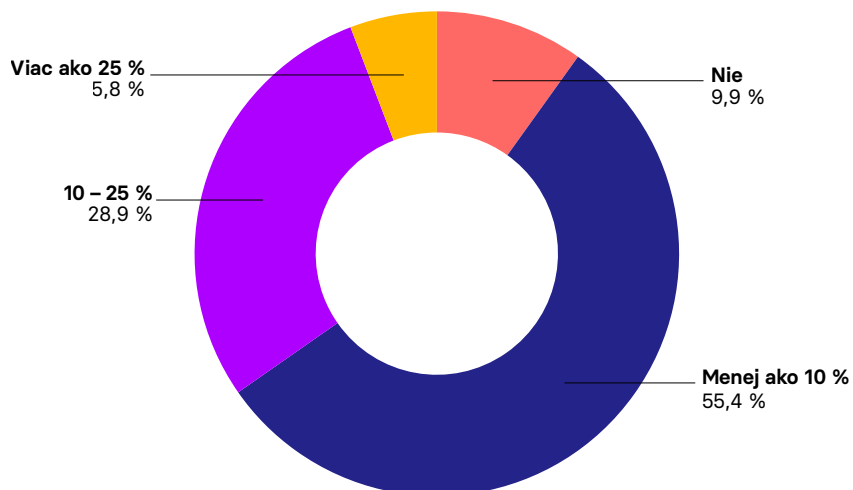
6. Ako veľmi je podľa Vás advokátsky stav na Slovensku vnímaný verejnosťou ako dôveryhodný?

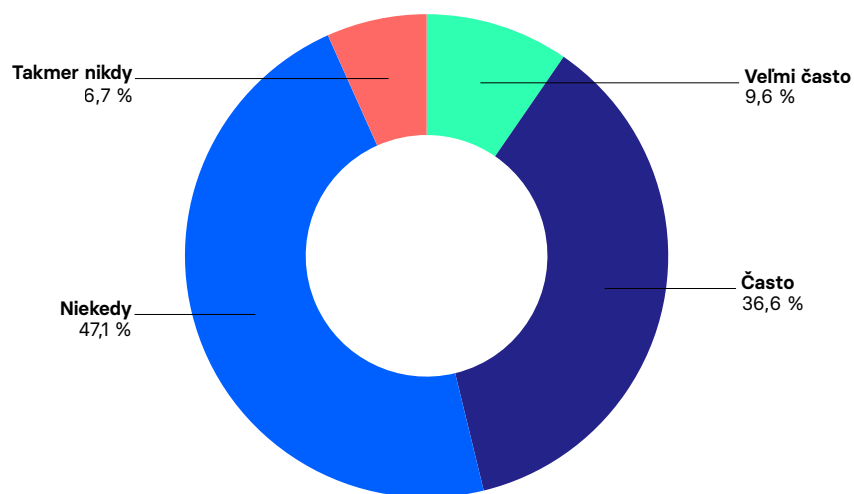
7. Je pre Vás výkon advokácie zdrojom spokojnosti?

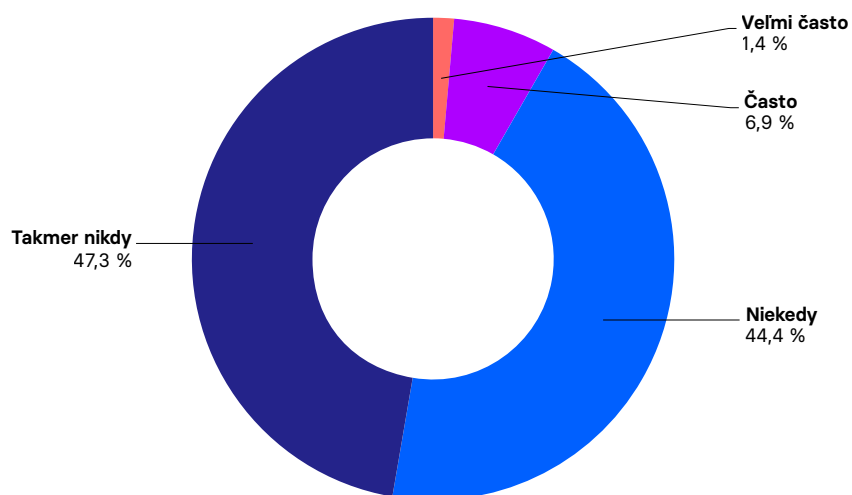
8. Pracujete niekedy na prípadoch pro bono? Ak áno, koľko % z Vašej práce tvoria?

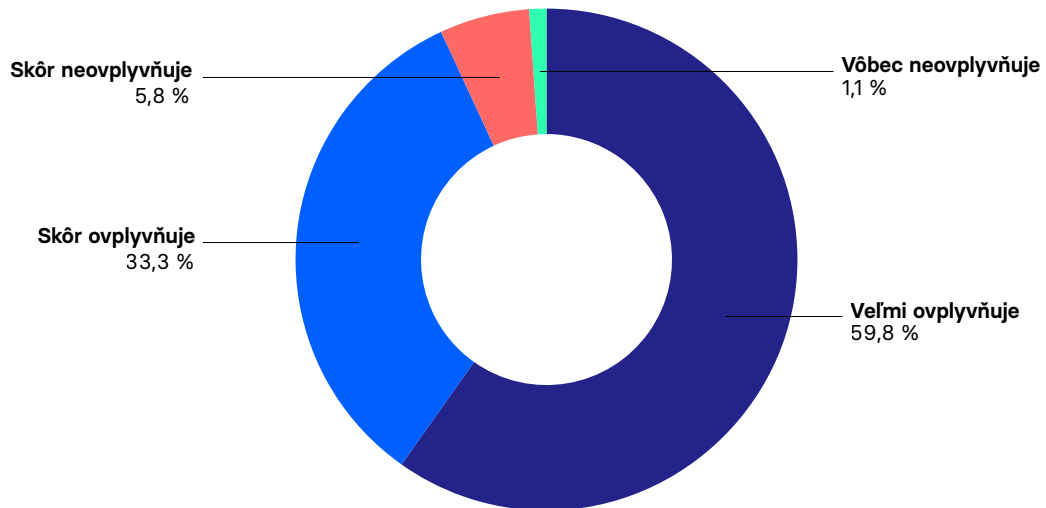
9. Ako často pociťujete pri výkone svojej práce pocit hrdosti?

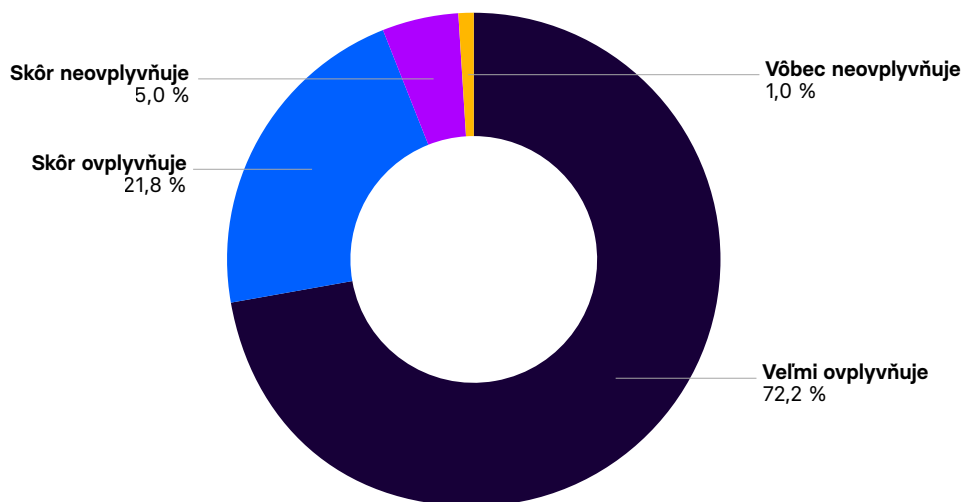
10. Ako často pociťujete pri výkone svojej práce pocit hanby?

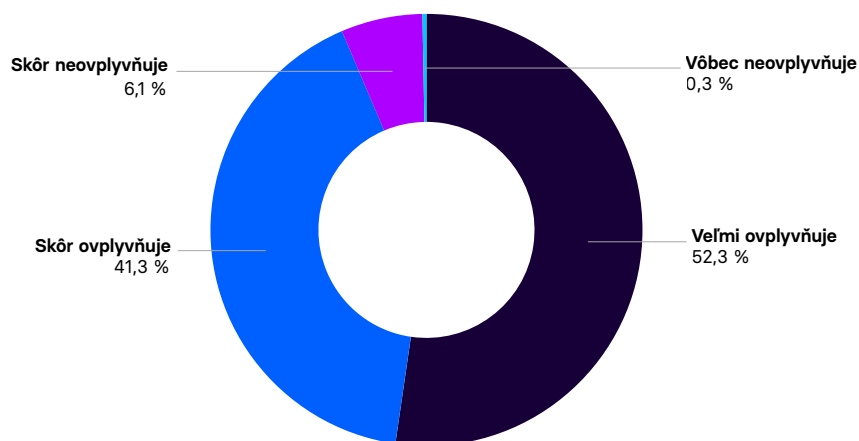
11. Ako veľmi si myslíte, že dôveryhodnosť advokátov ovplyvňuje prestíž advokátskeho povolania?

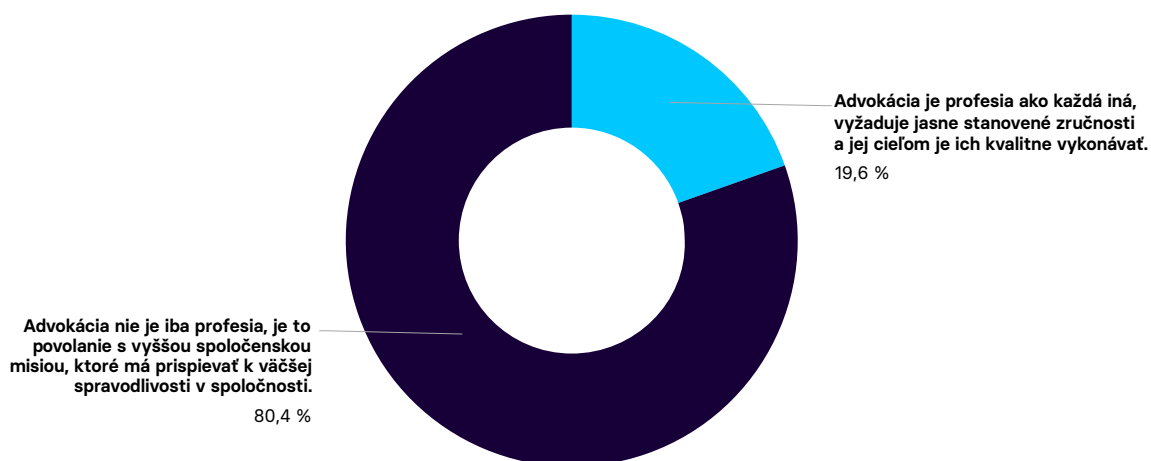
12. Ako veľmi si myslíte, že etické správanie advokátov ovplyvňuje prestíž advokátskeho povolania?

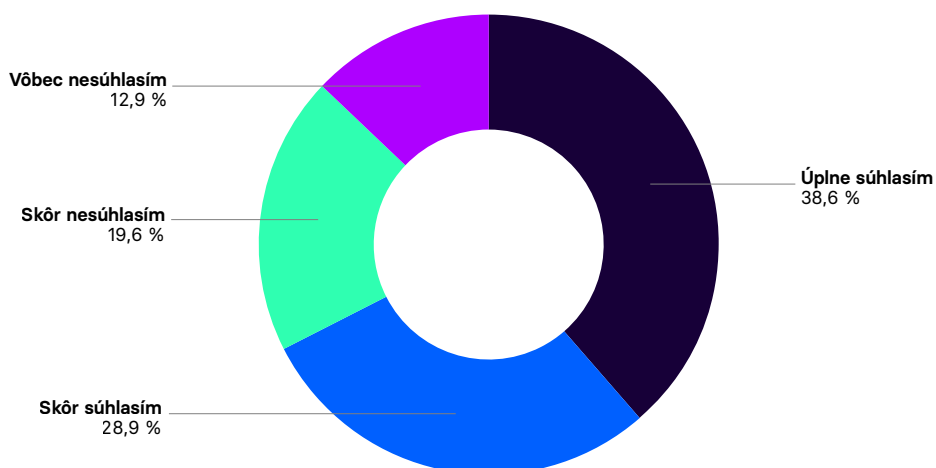
13. Ako veľmi si myslíte, že medializácia pochybení právnických profesií (vrátane sudcov) ovplyvňuje dôveryhodnosť advokácie?

14. Vyberte tvrdenie, s ktorým súhlasíte viac:

15. Ako veľmi súhlasíte s tvrdením: Rola advokátskej komory v spoločnosti má byť prísne profesionálna. Zapájanie sa do politických či etických sporov vo verejnom priestore, ktoré priamo nesúvisia s advokáciou, nie je úlohou komory.

INTERPRETÁCIA: DÔVERA, ETIKA, PRESTÍŽ A ROLA ADVOKÁCIE V SPOLOČNOSTI ●

Drvivá väčšina respondentov (80,4 %) si myslí, že advokácia nie je iba profesia, ale je to povolanie s vyššou spoločenskou misiou, ktoré má prispievať k väčšej spravodlivosti v spoločnosti. Presvedčenie o istej spoločenskej zodpovednosti nie je podľa všetkého iba deklarované, ale je podložené aj praxou - vyše 90% advokátov venuje istú časť svojho času prípadom pro bono, z toho u tretiny advokátov tieto prípady tvoria viac ako 10 % ich práce a u 5,8 % dokonca viac ako štvrtinu.

Ak je teda advokácia povolaním so špeciálnou spoločenskou misiou, má tak prirodzene aj vyššie požiadavky na správanie svojich členov v porovnaní s bežnými povolaniami. A keďže ide o povolanie spoluzodpovedné za stav justície, tieto požiadavky sú ako formálne a kompetenčné, tak etické.

Z prieskumu ako kľúčový problém pre dôveryhodnosť a prestíž vyplýva, že advokáti súhlasia s tvrdením, že majú nadštandardnú zodpovednosť voči spoločnosti. Dávalo by tak zmysel, aby bolo v advokátskej obci štandardom, že je dôležité konať eticky aj za cenu menšieho zárobku alebo neúspechu. Rovnako by malo platiť, že je lepšie prehrať, ale „hrať“ fér a podľa pravidiel. Z výsledkov prieskumu vyplýva, že advokáti sa s takýmito postojmi stretávajú, no až dve tretiny advokátov sa vyjadrili, že len zriedka. Takto položené otázky majú isté limity a termíny ako „fér“ alebo „neúspech“ nie sú presne definované. Tiež sme sa nepýtali priamo, či sa tak správa daný advokát, ktorý v prieskume odpovedá, aby sme sa vyhli nechote odpovedať a pocitu novej sebaimplikácie. Tento postup je bežnou praxou pri konštrukcii dotazníkov. Cieľom prieskumu bolo zachytiť subjektívny sentiment respondenta. Preto bolo dôležité, aby otázka bola dostatočne široká a vyvolávala istú emóciu, jej účelom nebolo vytvoriť presný popis konkrétnych praktík. A množstvo týchto vyjadrení ukazuje, že významná časť advokátov je skutočne presvedčená, že etický štandard správania sa by mal byť u advokátov vyšší.

To predstavuje problém pre advokátsku obec ako inštitúciu v systéme spravodlivosti, a teda aj pre verejnosť. Zároveň škodí aj samotným advokátom, keďže väčšina respondentov sa zhodne, že etické správanie je predpokladom vyššej dôveryhodnosti aj prestíže advokácie. Rovnako sa väčšina advokátov zhodne, že medializované neetické správanie a kauzy justičných povolaní túto dôveryhodnosť a prestíž ovplyvňujú. A ako bolo popísané vyššie, nízka dôveryhodnosť „ide“ advokátom do peňazí aj do vzťahov a rovnako aj do bezpečnosti a stability spoločnosti.

Práve táto diskrepancia medzi deklarovaným ideálom a percepciou etického konania znižuje dôveryhodnosť aj prestíž advokácie. To v praxi sťažuje aj výkon tohto povolania, keďže spoločenská dôvera a prestíž je v prípade výkonu advokácie vysoko dôležitá – podobne, ako je to napríklad v prípade lekárov, ktorých spoločenská dôvera a prestíž boli ťažko „preskúšané“ počas pandémie a dostupné výskumy dokazujú, že ich dôveryhodnosť a prestíž klesli, čo im následne komplikuje výkon ich povolania (napríklad pri rešpektovaní liečebných procesov zo strany pacientov či vyjednávania so štátom).¹⁷

17 Perlis, R. H. et al., Trust in Physicians and Hospitals During the COVID-19 Pandemic in a 50-State Survey of US Adults, JAMA Netw Open. 2024; 7(7). <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11292455/>.

To súvisí aj s percepciou advokátov zvonka, pri ktorej sa viac ako 90 % advokátov zhodne, že široká verejnosť nevníma advokátsky stav a justíciu veľmi dobre a 60,3 % tvrdí, že verejnosť vníma advokátsky stav ako nedôveryhodný - čo koreluje s vyššie spomínanou nízkou dôveryhodnosťou súdov, resp. justície, ktorej verí približne tretina obyvateľov Slovenska. Tento výsledok ale naznačuje aj to, že tak ako v meraní dôveryhodnosti justičných povolání medzi širokou verejnosťou, aj v danom (seba)hodnotení dosiahli advokáti vyššiu dôveryhodnosť ako súde.

Vo výskume sme merali aj emócie spojené s výkonom advokátskej praxe: 44,4 % respondentov deklarovalo, že niekedy pri výkone svojej práce pociťujú hanbu, hoci pre dve tretiny respondentov je výkon advokácie veľmi často alebo často zdrojom spokojnosti. 90,1 % zároveň tvrdí, že si z povahy svojho povolania zaslúžia spoločenský rešpekt a viac ako 93 % deklarovalo, že pri výkone svojej práce pociťujú veľmi často, resp. často hrdosť. Prestíž povolania zvyčajne súvisí s pocitom hrdosti, ktorá je pozitívnou emóciou a má vysoký potenciál budovať profesionálnu komunitu advokátov. Tento proces ale narušuje práve diskrepancia medzi deklarovaným ideálom a vyššie popísanou percepciou, ktoré sú pre časť advokátov zdrojom pocitu hanby. Hanba je emócia, ktorá komunitu naopak rozkladá, hoci môže zároveň slúžiť ako zdroj sebareflexie a možnej zmeny, ak by bola advokátska komunita tejto zmene naklonená. Ak sa dané napätie nevyrieši, dá sa predpokladať, že bude v budúcnosti rásť a tlak na rozdelenie danej komunity bude stúpať.

Ako veľmi sa advokáti zhodnú s názormi verejnosti v otázke dôveryhodnosti súdov a justície? Súdom v ostatných rokoch verí priemerne štvrtina až tretina Slovákov. Dopytovaní advokáti boli pri vnímaní dôveryhodnosti súdov dokonca ešte skeptickejší a odhadovali, že im reálne verí iba 9 % Slovákov. Zaujímavé preto je, že advokáti slovenským súdom dôverujú - 69,4 % im verí úplne alebo do istej miery. Advokáti vo svojom hodnotení advokácie nemali problém byť kritickí - nie je preto dôvod predpokladať, že by neboli schopní byť rovnako kritickí k súdom, ak by mali dôvod. Preto fakt, že tí, ktorí so súdmi dochádzajú do kontaktu najčastejšie, im prevažne dôverujú, môže byť pre verejnosť v ich skepse dôvodom pre opatrný optimizmus. Ale nie je tiež vylúčené, že ide aj o psychologický efekt pocitu „domácej pôdy“, keď advokáti súdom dôverujú nie preto, že si dôveru zaslúžia, ale preto, že danému prostrediu jednoducho rozumejú a vedia sa v ňom pohybovať. Na poctivú interpretáciu by tak bolo potrebných viac dát.

Tu vyvstáva otázka, ako veľmi je percepcia justície - a teda aj jej dôveryhodnosť a prestíž - ovplyvnená správaním jednotlivcov a ako veľmi za to môžu vplyvy, za ktoré ľudia v justícii objektívne nenesú zodpovednosť. Na túto otázku nie je možné odpovedať bez oveľa väčšieho množstva dát, ktoré autori nemajú k dispozícii a komplexná odpoveď presahuje možnosti tejto štúdie. Je ale možné s istotou tvrdiť, že za dôveryhodnosť a prestíž - a tiež za negatívne emócie v rámci advokátskeho stavu - nenesú zodpovednosť iba advokáti či iné justičné povolania, ale že zrkadlia širšiu spoločenskú situáciu. Slovenská spoločnosť je dnes treťou najpolarizovanejšou v Európe,¹⁸ žijeme v dobe masívneho globálneho posunu v spoločenských hodnotách; ako spoločnosť iba zisťujeme, čo nám spôsobuje masívny nástup nových technológií a konštantného prepojenia s virtualitou; zažívame zreteľovanie niekoľkých globálnych a regionálnych kríz za sebou, od krízy životných nákladov, cez svetovú pandémiu až po vojnu na našich východných hraniciach, spojenú s utečeneckou vlnou. Je prirodzené, že spoločnosť je napätá a dôveryhodnosť inštitúcií zodpovedných za fungovanie štátu je ťažko skúšaná. To má dopad aj na vnímanie advokácie a justície celkovo.

18 Varieties of Democracy Project, V-Dem Institute, Department of Political Science, University of Gothenburg, Sweden, <https://www.v-dem.net/about/v-dem-project/>.

Neplatí tiež, že za percepciu justície je zodpovedná konkrétna vláda, keďže dôveryhodnosť justície sa výrazne nepohla za žiadnej vlády. Politizácia má na Slovensku doslova „toxický“ efekt pre dôveryhodnosť, keďže politika je vysoko polarizujúca. Akékoľvek povolanie či inštitúcia, ktorá začne byť významnou časťou verejnosti vnímaná ako politizovaná, príde o významnú časť dôveryhodnosti. Príkladom je dôveryhodnosť Ozbrojených síl SR, ktoré sú typicky jednou z najdôveryhodnejších štátnych inštitúcií - ale v rokoch, keď boli nasadené pri manažmente pandémie a následne keď sa po ruskej invázii jasne verejne vyjadrili v prospech Ukrajiny, začali byť časťou verejnosti vnímané ako spolitizované a prišli v prieskumoch takmer o tretinu dôveryhodnosti.¹⁹ Po skončení zapojenia OS SR do manažmentu pandémie a utlmení ich verejného vyjadrovania sa dôveryhodnosť upravila na takmer pred-pandemickú úroveň.²⁰

Samotný fakt, že za percepciu a stav advokácie nenesú všetku zodpovednosť advokáti, by ale advokátsky stav nemal upokojiť. Ako je možné vidieť v grafe porovnávajúcom dôveryhodnosť justície a štátnej a verejnej správy celkovo, niektoré inštitúcie boli schopné napriek týmto nepriaznivým vplyvom svoju dôveryhodnosť zvyšovať. Stav justície a správanie sa jednotlivých aktérov teda dopad má a tento dopad je citeľný.

Relatívne vysokú zhodu badať vo vnímaní spoločenskej roly Slovenskej advokátskej komory. Viac ako dve tretiny respondentov si myslia, že Komora nemá vstupovať do politických alebo etických sporov vo verejnom priestore, ktoré priamo nesúvisia s advokáciou. Je tak možné konštatovať, že v advokátskom stave dominuje inklinácia k prísne profesionálnemu a apolitickému charakteru organizácie, a teda preferovanie zdržanlivosti pri verejnej angažovanosti mimo základných úloh komory. Tretina respondentov s opačným názorom, ktorá argumentuje v prospech aktívnejšej roly Komory vo verejnom diskurze, je však nezanedbateľnou skupinou, čo svedčí o tom, že o úplnom konsenze hovoriť nemožno. Táto menšina je tiež výrazne vokálnejšia vo svojej kritike súčasného stavu, ako ukazuje aj využitie možnosti dobrovoľného komentára, ktorý nasledoval po pätnástich uzavretých otázkach dotazníka. Tie boli proporcionálne výrazne kritickejšie ako komentáre respondentov, ktorí sú za zdržanlivejšie verejné vystupovanie, hoci aj medzi nimi sa kritické komentáre vyskytli.

19 Kosnáč, P., Gloss, H., Trendy [ne]dôvery 2023, DEKK Inštitút, september 2023, str. 15.

20 Reprezentatívny prieskum vypracovaný Agentúrou FOCUS pre DEKK Inštitút, september 2024.

DEKK INŠTITÚT - PREDSTAVENIE ●

DEKK Inštitút je nezávislá výskumná organizácia, ktorá vznikla začiatkom roka 2020 z iniciatívy niekoľkých mladých vedcov, študentov a humanitárnych pracovníkov. Motívom bol záujem o skúmanie spoločnosti a spoločná skúsenosť väčšiny zúčastnených z prostredia konfliktov, zdravotníckych projektov a utečeneckých táborov krajín Blízkeho východu, juhovýchodnej Ázie a Afriky, kde si tvrdým spôsobom uvedomili dve veci: dobre fungujúca spoločnosť si vyžaduje starostlivosť a pokojnú osobnú angažovanosť svojich členov a napriek všetkým oblastiam oprávnenej kritiky nám je na Slovensku stále veľmi dobre. Chceme prispieť svojou troškou, aby to tak zostalo.

DEKK Inštitút je slovenským reprezentantom vo World Values Survey Association (WVSA), najväčšej prieskumnej organizácii študujúcej hodnoty na svete, na ktorej spoločenskovedných dátach stojí veľká časť rozhodovania OSN, OBSE či Svetovej banky, a vo World Association for Public Opinion Research (WAPOR), svetovej asociácii profesionálov z oblasti zberu a dizajnovania prieskumov verejnej mienky.

Dizajnujeme vlastné prieskumy verejnej mienky a analytické nástroje. S ich kvalitou nám pomáhajú partneri z celého sveta, projektoví odborní garanti a Vedecká rada DEKK Inštitútu. Nechceme ale robiť vedu pre vedu. Rozhodli sme sa o naše výstupy aj analytické nástroje podeliť, tak ako sa v minulosti iní nezištne delili s nami, a uľahčiť tak život štátnym analytikom, vedcom, novinárom aj širokej verejnosti. V ľahko dostupných databázach, ktoré postupne zverejňujeme, budú môcť overiť tvrdenia, s ktorými sú konfrontovaní v stále mohutnejúcom informačnom toku zo štandardných aj alternatívnych médií či sociálnych sietí. Chceme prispieť ku skvalitneniu spoločenskej diskusie a zároveň pritiahnúť pozornosť k problematike kohézie.

Náš cieľ je dlhodobý. Uvedomujeme si, že pochopenie a následná intervencia v oblasti sociálnej kohézie je práca približne na dve generácie. No Slovensko máme radi, a to o to viac, že sme strávili roky v zahraničí – v lepšom, ale aj výrazne horšom prostredí, ako je to slovenské. Vieme preto, kam by sme sa ako spoločnosť mohli dostať, ale aj ako hlboko klesnúť. Sme presvedčení, že každý jednotlivец môže prispieť k zlepšeniu krajiny. Toto je náš príspevok.

PODPORTE NÁS ●

V prípade, že Vám naša práca dáva zmysel, budeme vďační, ak podporíte náš ďalší výskum rozpadu a regenerácie sociálnej kohézie na Slovensku a v Európe.

<https://www.dekk.institute/podporte-nas/>

